
GUBITAK SOCIJALNE KOHEZIJE KAO TROŠAK NEOLIBERALNE POLITIKE

Andrija Crnković, Split

UDK: 330.831
316.42
Stručni članak
Primljeno 12/2005.

Sažetak

Čini se da je ono mirnije vrijeme, u kojemu su sasvim obični ljudi vjerovali u uzvišene duhove, i njihove dobre namjere, nepovratno prošlo. Živimo u nevremenu samoproizvedenih i (samo)nametnutih ograničenja, u novom virtualnom prostoru (ne)razumijevanja onog političkog i socijalnog. Nesmiljena konkurencija na dereguliranim tržištima rastače socijalnu koheziju suvremenih društava. Pa ipak, neoliberalna ortodoksija nije nikakva fatalnost. Naprotiv, mi vjerujemo da preporodna dubina integralnog (samo)obrazovanja, i nadahnjujuća snaga neokaljane Kristove ljubavi prema Ocu, čovjeku i svijetu, mogu suzbiti opake emisije nihilizirajućeg životnog iskustva i potaknuti plodotvornu solidarnost prema svima koji se nalaze u velikoj nevolji.

Ključne riječi: neoliberalizam, deregulacija, korupcija, solidarnost, integralno obrazovanje.

I. Uvod

Središnja je dilema javne politike danas kako pomiriti imperativne dereguliranih tržišta s trajnim ljudskim potrebama. Naime, višestoljetni sukob između rada i kapitala sveudilj se zaoštrava. Hitronogi kapital umrežava se u manično-depresivnom ritmu posvemašnje deregulacije, u uvjetima nemilosrdne hiperkonkurencije na globalnim tržištima, čime, razumije se, sinergično potkopava vitalnost, pregovaračku moć i sav nekadašnji sjaj nacionalne države. Vješto se koristeći mrtvim kutovima demokratskog etosa, ta alijenirana grandioznost zadobila je status nedodirljivog arbitra u pitanjima od najveće političke važnosti. U isto (ne)vrijeme, razmrvljeni i neosigurani rad ljulja se na ultraliberalnom trapezu – bez sigurnosne

mreže. Štoviše, gramzivi ga čipoglavci neprekidno kore, da se tobože sporo posuvremenjuje i da robuje preživjeloj predodžbi o stalnom i sigurnom zaposlenju – a opravdani zahtjevi njegova obiteljskog/ društvenog života bivaju prisiljeni, ili nagovoreni, na (samo)žrtvovanje. U ime čega? “Sveprožimajućeg” napretka i “slobodnije” konkurencije!? Ogavan zločin sutrašnjega dana. Dakle, budimo stvarni, ova zgusnuta i razularena globalizacija otvara vrata nesmiljenoj igri profita bez granica, sve apstraktnijeg i sve virtualnijeg profita, koji favorizira sve deregulacije, i legitimira svakojake diverzije protiv nacionalnih moneta i ustaljenih financijskih tijekova.¹ Vrisak na vrisak – to je prokrustovska logika ultraliberalnog ukamaćivanja. Vođena slijepom fatalnošću tržišnog mehanizma – koji izvrsno pozna cijene, ali ne i vrijednosti – ona neumoljivo drobi sve pred sobom, a svaka svladana prepreka podjaruje i bodri nova razaranja. Novi gospodari svijeta, ti ambiciozni orlići lukavih orlušina – ne(s)tokracija, nastoje svim raspoloživim sredstvima neopozivo odvojiti neoliberalnu politiku od demokratske odgovornosti u političkom životu zajednice.² Ni burzovni pokazatelji ni brižljivo razrađene “znanstvene” metodologije ne registriraju transfere ravnodušnosti.³ Nije nikakva tajna da neoliberalna ortodoksija “slobodnog” tržišta djeluje kao tijesak u kojemu se gnječe respektabilni konsolidacijski potencijali niže i više

---

¹ “Stvarnost je svjetskog tržišta kasnog dvadesetog stoljeća takva da njime ne mogu upravljati ni suverene države niti multinacionalne korporacije. (...) Inherentna nestabilnost anarhičnih globalnih tržišta pojačana je rastom golemog, visoko osjetljivog virtualnog gospodarstva, u kojemu se novac razmjenjuje za kratkoročne profite. (...) Svjedoci smo golemog pomaka od industrije i pružanja usluga kao središnjih ekonomskih aktivnosti prema trgovini s financijskom imovinom. Financijski inženjering, ne proizvodnja, postao je najrentabilnija aktivnost.” John Gray, *Lažna zora. Iluzije globalnog kapitalizma*, (preveo: Zvonimir Baletić), Zagreb, Masmedia, 2002., str. 87, 89, 90.

² “U Novom Zelandu kao i u Ujedinjenom Kraljevstvu nagli rast donje klase je udžbenički primjer proizvodnje siromaštva kroz neoliberalnu državu. Pored rasta donje klase, Novi Zeland je doživio nečuveni rast ekonomskih nejednakosti svih vrsta. (...) Još presudnije, restrukturiranje novozelandskog gospodarstva, koje ga je otvorilo nereguliranim tokovima kapitala, prenijelo je na transnacionalni kapital efektivnu moć veta prema javnoj politici. Gdje god su se javne politike mogle doživjeti kao one koje utječu na konkurentnost, profite i ekonomsku stabilnost, one su mogle biti odbačene s prijetnjom bijega kapitala. Neoliberalne reforme su tako postale politički neopozive.” J. Gray, *Lažna zora. Iluzije globalnog kapitalizma*, nav. dj., str. 60-61.

³ A zlo se širi preko ravnodušnosti koja dopušta da se zlo događa. Od većeg zla jedino nas može spasiti kršćanski zakon poniznog bratstva među ljudima, obnovljena solidarnost i duhovna čistoća neokaljane ljubavi prema Bogu, čovjeku i svijetu.

srednje klase.⁴ Uostalom, kamo god pogledali, zapažamo uvijek isto: nepregledne gomile zamjenjivih ljudi, koji iznova otkrivaju uvjete poslovne nesigurnosti i životne besperspektivnosti, u svojevrsnoj kronici najavljene smrti socijalne države. I dok se jedni (pre)porađaju u sintetičkim dražima potrošačkoga raja, drugi skapavaju od gladi, u besanoj noći, bez kapi milosrđa (isključeni, stari i bolesni, neizbrojive žrtve konzumizma, izbjeglice i emigranti). Istodobno, ta nepravedna, retrofeudalna i silno opasna međunarodna podjela rada produbljuje taj mrski jaz do nepremostivosti: bogati se specijaliziraju u dobivanju (i svakim preuzimanjem postaju još bogatiji – i ravnodušniji), a siromašni u gubljenju (i svakim prešućivanjem bivaju sve gladniji – i ratoborniji⁵). Dakako, to bjesomučno razgrađivanje sustava regulacije i socijalne skrbi suverenih država odvija se pod surovom paskom Svjetske trgovinske organizacije – nesumnjivo najsnažnijeg ratnog stroja u rukama predatora ultraliberalnog kapitalizma.⁶ No, vjerovali ili ne, kadšto i pasionirani sokolari prepoznaju pravu metu: “Neprijatelj liberalnog kapitalizma danas nije toliko socijalizam, koliko nihilizam. Samo liberalni kapitalizam ne vidi u nihilizmu svog neprijatelja, već u njemu vidi još jednu sjajnu poslovnu priliku.”⁷

II. To novac urla u kasnokapitalističkom simulakrumu

I danas, jednako kao i jučer, ona bitna mreža nije Internet, nego globalna bankarska mreža. Trilijuni dolara obrću se ondje

⁴ Uvijek je korisno podsjetiti se da babice socijalne države nisu bili klasno osvjeđeni ljevičari-revolucionari, nego, gotovo svagdje, prosvijećeni aristokrati-konzervativci (Bismarck, Churchill, Roosevelt), koji su, štiteći srednju klasu, usvojili politiku socijalnog blagostanja, kao svojevrsni sigurnosni ventil koji efikasno uklanja višak predrevolucionarnih raspoloženja, da bi spasili kapitalistički poredak.

⁵ Prazan želudac i gladno srce rijetko ispovijedaju mlaka uvjerenja.

⁶ Premda ima najkraći ratni staž (osnovana je 1. siječnja 1995. godine), WTO je najelitnija međunarodna organizacija u združenoj formaciji arogantne ultraliberalne djelotvornosti. Ona je ta koja diktira uvjete predaje svojim siromašnim članicama (u pravilu, jednostrano ekonomsko razoružavanje), čime praktično ozakonjuje tiraniju i hipokriziju bogatih nad gladnima. Uostalom, WTO omogućuje da proizvodi robovskog rada uživaju slobodan pristup na svjetsko tržište. Ukratko, više nego prikladna zamjena za sklerotične blizance iz Bretton Woodsa, u svakom pogledu.

⁷ Irving Kristol, Kapitalizam, socijalizam i nihilizam, u: Neokonzervativizam: autobiografija jedne zamisli, New York, The Free Press, 1995., str. 101. Citirano u: Margaret Thatcher, Državničko umijeće. Strategije za svijet koji se mijenja, (preveli: Andrea Kovačić i drugi), Zagreb, Školska knjiga, 2004., str. 375.

svakodnevno. Novac koji se odnosi na novac koji se odnosi na novac itd. – jamačno najapstraktniji koncept koji je čovječanstvo ikada razvilo. U usporedbi s njim Internet je majušni zakutak u svijetu elektroničkih komunikacija. Osim toga, globalno umrežena financijska oligarhija ima svoje vlastite snage, svoje ažurirane osvajačke strategije (u koje su odavna ugrađene tri nehrđajuće komponente: tržišni fundamentalizam, geopolitički realizam i vulgarni socijalni darvinizam), svoje junake i svete legende, svoje hramove i embleme straha, svoje anateme i obrede očišćenja, svoj tehnokratski vokabular,⁸ i svoju jedinstvenu dinamiku, koja izvire iz Washingtonskog konsenzusa. Riječ je o cijelom nizu neformalnih sporazuma (gentleman agreements) koje su sklopili ključni igrači u globalnoj areni: investicijski moguli iz Wall Streeta, najumniji grabežljivci iz korporacijskog međuzemlja, nezaobilazni FED-ovci, agilni burzoglavci iz WB-a, rendžeri iz IMF-a, MVP-ovci iz GIC-a, i drugi značajevi, znani i neznani. Čudesne godine 1989. probrana gospoda su, uz stručnu asistenciju Johna Williamsona, glavnog ekonomista i potpredsjednika Svjetske banke, uobličila kanon neoliberalne politike, koji vrijedi svagda i svugdje: što brže ukinuti sve zakonske prepreke, državne i nedržavne, što cjelovitije liberalizirati sva tržišta (robe, kapitala, usluga, patenata itd.) te konačno uspostaviti svjetsku vladavinu bez države (stateless global governance).⁹ Da ne bude zabune, ovdje govorimo o onoj hegemoniji vrijednosti i žudnje koju je američki način života već proveo nad tolikim dijelom globusa. Biznis velikog kalibra, koji se, na žestok način, odvija u transkontinentalnoj korporacijskoj divljini – to je uporišni profil američke kulturne industrije, koja, nažalost, sve više postaje “svačija druga kultura”. Dakle, na djelu je uznapredovali proces prokrustovske modernizacije, u kojemu su svi udovi opijeni-otpiljeni: životni je svijet koloniziran kratkovidnom logikom tehničke racionalnosti, nove transportne i telekomunikacijske tehnologije potiru vremenske i prostorne granice, dematerijalizirani kapital izmiče svakoj kontroli, a razularene tržišne sile lifraju unosne izmišljotine o kvaliteti, zdravlju, blagostanju i sreći, koje nezasitno gutaju potrošački automati: “Još kaše, molim!” Pierre

---

⁸ Politička nečovječnost naših dana ponizila je (i) jezik kao nikad dotad. Ovaj novogovor, u vrtlogu neoliberalne globalizacije, doduše, nije kaplarski nesavjetljiv, stegnut, pače ima sva obilježja epohe u čije ime govori: umilan je, prikrada se i prodire u intimu, dočarava blagostanje i sigurnost, dodvorava se tvrdeći da osim djelotvornog tržišta ništa drugo ne postoji.

⁹ Vidi (veni i viči): Jean Ziegler, Novi gospodari svijeta i oni koji im se protive, (preveo: Mihailo Ničota), Zagreb, Izvori, 2003., str. 51-52.

Bourdieu, razbuđeni intelektualac eksplozivne imaginacije, oporo je zasyjedočio tu žalosnu činjenicu: "Neoliberalizam je osvajačko oružje. On navješćuje ekonomski fatalizam protiv kojeg se svi otpori čine uzaludnim. Neoliberalizam je sličan sidi: uništava imunološki sustav svojih žrtava."¹⁰ Nema sumnje, virus je smrtonosan. No sada znamo i ovo: širi ga korupcija. Novac je ozloglašeni svodnik ljudi i naroda; prodire kroz sve barijere – bio on krvav, ili opran, svejedno. Simonisti bi rekli: Novac je jedino oskudno dobro kojim rješavamo sve probleme, s kojeg god naslova oni pristizali.¹¹ Ne trebamo čitati godišnje izvještaje Transparency International da bismo zaključili, kako je korupcija metastazirala u gorući problem planetarnih dimenzija. U nekim dijelovima svijeta ona je posve udomaćena. Korupcija je protudemokratsko ubojno sredstvo iz golemog arsenala kojim raspolaže politika sile i hegemonije u odnosima među ljudima i narodima (nepobitni dokaz naše nedovoljne moralne razvijenosti). Ona nagriza nužno povjerenje između građana i države, uspomaže tiraniju prostačke osrednjosti, i pogoduje institucionalizaciji organiziranog kriminala. Riječju, ona truje dragocjene izvore temeljnih proporcija naše ljudskosti: ljubavi, solidarnosti i humanističke nade. U bespoštednom ratu za nova tržišta i veće profite, što ga vode transkontinentalna poduzeća i kvazitrgovinski blokovi, korumpirane "elite" djeluju kao peta kolona, na izravnoj usluzi kreditora unipolarnog međunarodnog poretka.¹²

¹⁰ Pierre Bourdieu, Politik ist entpolitisiert, intervju u: Der Spiegel, br. 29, 2001. Citirano u: Jean Ziegler, nav. dj., str. 53.

¹¹ Vidi: Julian Simon, The Ultimate Resource, Princeton, NJ.: Princeton University Press, 1981.; Bjorn Lomborg, The Skeptical Environmentalist: Measuring the Real State of the World, Cambridge, Cambridge University Press, 2001.

¹² "Izbacivanje politike i njezina zamjena tržištem provodi se, dakle, tako što nacionalna država ubrzano gubi sposobnost za naplatu poreza, poticanje rasta i osiguravanja bitnih temelja svoje zakonitosti; no taj se gubitak ne nadoknađuje nijednim korisnim ekvivalentom (...). Suočene sa stalnim rizikom bijega kapitala, nacionalne se vlade upuštaju u ludu utrku s tim neredom tako što snižavaju troškove, odakle proizlaze besramne zarade i nevidene razlike između plaća, rast nezaposlenosti i sve veća društvena marginalizacija siromašnog pučanstva. U mjeri u kojoj su uništeni društveni uvjeti širokoga političkog sudjelovanja, demokratske odluke, čak i kad su prihvaćene formalno korektno, gube svoju vjerodostojnost." Jürgen Habermas, "Nakon države-nacije, nova politička konstelacija". Citirano u: Jean Ziegler, nav. dj., str. 94.

III. Planetarna žudnja za sigurnoš•u

Claude Henri de Rouvroy Comte de Saint-Simon, prorok industrijalizma, smatrao je da buduće dobro društva počiva u povećanoj proizvodnji. U skladu s tim, Saint-Simon je naučavao da je proizvodnja korisnih dobara jedini razuman i pozitivan cilj što ga politička društva mogu sebi postavljati. Mnogo je industrijski zagađene vode otada proteklo. Sada nezasićene potrošačke preferencije (pred)selekcioniра i ambalažira ekonomska dominacija masovnih medija Velikog tržišta. Stari vokabulari onog političkog posve su istrošeni – a ona prpošna vjera u klasične liberalne formule, koja je (su)oblikovala navike duha modernog Zapada, splasnula je kao probušena zračnica. Štoviše, tehnokratski koncept posvemašnje automatizacije i deregulacije, uz minimum visokoobrazovane i fleksibilne radne snage, odavno je pretočen u stvarnost. Danas se odluke o lokaciji poduzeća precizno usklađuju s troškovima rada. Transkontinentalna poduzeća nadmeću se u rekordnim zaradama – i masovnoj razgradnji radnih mjesta. Čelnici TKP-a izvoze radna mjesta tamo gdje su troškovi i obveze za zapošljavanje radne snage niski, uskoro i još niži.¹³ Oni su u hiperpovlaštenoj poziciji, da aktivno podjaruju “globalno cjenkanje” oko najpovoljnijih infrastrukturnih uvjeta. Doslovno, TKP može proizvoditi u jednoj zemlji, plaćati porez u drugoj zemlji, zahtijevati državne investicije u obliku infrastrukturnih pogodnosti u trećoj. Ukratko, TKP proizvode, racionaliziraju, zapošljavaju, otpuštaju, razbijaju i komešaju nacionalno-državnu ortodoksiju politike i društva, u novom virtualnom prostoru (ne)razumijevanja onog političkog i socijalnog. Povijesni savez između tržišne ekonomije, socijalne države i demokracije, koji je sve do jučer integrirao i legitimirao nacionalno-državni projekt moderne – raspada se. Ironija je u tome, da će gubitnici globalizacije uskoro trebati platiti sve, socijalnu državu kao i funkcionirajuću demokraciju, dok će pobjednici globalizacije postići zarade iz snova i izvući se od odgovornosti. Tužna je spoznaja da većina ljudi nema hrabrosti misliti svojom vlastitom

---

¹³ Radna mjesta se mogu izvoziti, pa ipak zaposlenici mogu istodobno transnacionalno (ili čak transkontinentalno) “kooperirati” ili u “direktnom” kontaktu s primateljem i potrošačem pružati određene usluge. Primjerice, služba obavijesti na berlinskom aerodromu Tegel opslužuje se nakon osamnaest sati po lokalnom vremenu online iz Kalifornije, iz jednostavnog razloga što se u Kaliforniji ne moraju isplaćivati dodaci za noćni rad, a informacijska i telekomunikacijska tehnologija to čini mogućim.

glavom. U ovom nevremenu samoproizvedenih i samonametnutih ograničenja ljudi sve lakše izbjegavaju napor mišljenja (nepodnošljiva lakoća preživljanja – obilno uspomognuta političkom i ekonomskom propagandom), pače, spremni su platiti sve više da bi dobili sve manje. A znanost je ovdje od male ili nikakve pomoći: ne zato što se predugo izdavala za jedinu istinu zbiljnosti, nego zbog toga što je odavno smetnula s uma da su prvi zakoni fizike, koje je ustanovio Pitagora, bili zakoni harmonije. Ne želi li, ipak, biti sama svoj krvnik, suvremena znanost mora ponuditi drukčiju viziju svojega sudjelovanja u ovom ži(v)čanom svijetu modernizirane prijevare, u kojemu je pitanje one jednostavne, osobne i duboko proživljene istine do te mjere obezvrijeđeno da "lašci lašce nazivaju laščima".¹⁴

IV. Rado sanja hrvatski radiša

Mi smo fakat zaglavljani, negdje između, u paučinstvom raskoraku između onog priželjkivanog-dočaranog i onog ostvarenog-dostupnog, između zamukle tradicije i slabašne inovacije, između nostalgije i vitalnosti. Nad naše izranjene i zamršene živote nadvio se tmuran oblak ratobornog neznanja. Tavorimo u podnožju nepokretnih kondicionala, u šugavoj imitaciji života koja ne krijepi ni tijelo ni dušu, u društvu amoralnog familizma¹⁵ – u podlom bunilu okljaštrenog poboljšanja sudbine. U isto vrijeme, naša infantilna, samodopadna i uskotračno informirana nomenklatura sitničavo štedi minute i rasipno troši dane. I to frivolno budžetiranje političke lojalnosti, što ga zdušno provodi, neovisno o boji stranačkoga dresa, pogrešno je već u ishodišnoj motivaciji, jer težište stavlja na imobilizirajuće (raskolničke, zatorničke) scenarije i protagoniste, umjesto na slobodnomisleće (krjeposne, samoodržavajuće) procese. Prosto-naprosto, potražnja za bitangama svih profila zasad ne splašnjava.

---

¹⁴ Peter Sloterdijk, *Kritika ciničnog uma*, (preveo: Boris Hudoletnjak) Zagreb, Globus, 1992., str. 6.

¹⁵ Vidi: Gojko Bežovan, *Amoralni familizam kao prepreka ostvarenju načela supsidijarnosti u hrvatskom društvu*, u: Stjepan Baloban, Gordan Črpić, (ur.), *O solidarnosti i supsidijarnosti u Hrvatskoj*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, Centar za promicanje socijalnog nauka Crkve, 2004., str. 59-84.

Stjecajem upravo tragičnih povijesnih iskustava naviknuti smo očekivati ugroze naše slobode iz smjera odnarođene i nasrtljive¹⁶ Države (Leviatan – čudovište koje utjelovljuje sile zla što se suprotstavljaju Bogu).¹⁷ Međutim, ugroze danas sve više dolaze iz smjera fragmentiranoga i obespućenoga Pluralnog društva (Himera – hibridna neman s glavom lava, tijelom koze i repom zmaja, koja izražava opasnost od imaginativne egzaltacije: Himerin zmajski rep odgovara duhovnom izopačenju taštine, kozje tijelo nastranoj i hirovitoj seksualnosti, lavlja glava težnji za vladanjem, koja kvari sve društvene odnose).¹⁸ Suvišne (s)tvari i trivijalni sadržaji su nas napali/li. Gubimo kritičku distanciju i nužan prostor za moralnu orijentaciju-impotenciju. Istodobno, gizdavi političari predano usavršavaju vještinu obmanjivanja vlastitog naroda. Uvaženi znanstvenici, ukopani u svoje bjelokosne akademske sinekure, groze se nepatvorenog oštroumlja. Egzorcisti oskudne duhovne formacije upuštaju se u otvoreno šaketanje sa zlodusima nedomišljene sadašnjosti. Medijski snajperisti, opsceni značajevi legionarskog novinarenja, sponzoriranim zrnima osiromašenog profesionalizma ciljaju u srce zdravoga razuma.¹⁹ Na našu veliku nesreću, sve to čini tek manji dio zapletene političke problematike naših dana. Razumljivo, naivn(ij)i će prvi zapitati: Zašto toliko zaostajemo, bezmalo u svemu? Zato što pokondirene tikve slabo njuše svježije i spasonosne ideje. U tom grmu leži omamljeno prase. Istovremeno, osiromašen i duhovno zapušten narod pokorno slijedi svoju vlastitu lis(n)icu, tobože, u (samo)održivom smislu. To je jedina stvar koja se nije promijenila u deset tisuća godina pisane povijesti. Tvrditi išta drugo spada u žargon snishodljivosti. Nema sumnje, najvrjedniji od svih razvojnih resursa jest inteligentan čovjek, oko kojeg, svuda u svijetu, vlada nestašica. Stoga, svaka odgovorna država mora osigurati uvjete u kojima će ljudska darovitost doći do primjerenog izražaja. Na nesreću mnogih, loša je vlast sklona zanemariti tu prevažnu zadaću, nerijetko i do socijalno nepodnošljivih razmjera. Možda upravo zato najpametniji programeri rade za proizvođače videoigrice. I kako bi neravnopravna igra trajala što kraće, oni

---

¹⁶ Glasovita je ocjena Emile Durkheima: "Ako je država svagdje, nije nigdje." Citirano u: Anthonz Giddens, *Durkheim on Politics and the State*, Cambridge, Polity Press, 1986., str. 57.

¹⁷ Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, (eds.), *Rječnik simbola*, (preveli: Ana Buljan i drugi), Zagreb, Nakladni zavod Matice hrvatske, 1987., str. 348-349.

¹⁸ *Rječnik simbola*, nav. dj., str. 191-192.

¹⁹ Zdrav razum je DNK odgovornog političkog djelovanja.

pohlepni i neuki navučeni su da igraju malo iznad svojih mogućnosti. Hubris ante nemesis.²⁰

Dakle, što nam je činiti, uz što pristati i kamo se zaputiti? Mi Hrvati, moramo se razbuditi i sustavno obrazovati, kako bismo stekli dragocjeno znanje o sebi i drugima, i tako ojačali svoj oskudni smisao za realnost. Uz to, moramo se držati zajedno, i stvoriti neku vrstu preporodnog vokabulara za očuvanje vlastitog identiteta. Slobodu neprestano valja osvajati, nije moguće tek posjedovati je. Tko razlikuje zelenilo života od sivila mekih propisa, friziranih bilanci i nepostojećih dokumenata, taj/ta ne može pronaći intelektualni poticaj, pače ni životni oslonac, u logički okoštaloj narcisoidnosti beživotne kvazipolitičke retorike. Tko misli svojom vlastitom glavom, taj/ta lako uočava da "nerazumnost rado traži sklonište u riječima i da se ignorancija može najduže održati na životu usvajanjem nekog stručnog jezika".²¹ Riječju, moramo svakodnevno pridonositi proizvođenju smisla u ovom bogomračnom svijetu, ustrajno štititi i osmišljavati život, u svim njegovim manifestacijama, i stremiti k ozbiljenju spasonosne ideje bratstva među ljudima. Ne smijemo nipošto smetnuti s uma "da je Krist uvijek kamen zaglavni konstrukcije i rekonstrukcije društava na kršćanskome Zapadu".²² S tom mišlju, valja nama nanovo uzorati Božju njivu, što je Hrvati, k'o plod Ljubavi naraštaja, svojom Domovinom zovu.

V. Međubilanca

Čini se da je ono mirnije vrijeme, u kojemu su sasvim obični ljudi vjerovali u uzvišene duhove – i njihove dobre namjere – nepovratno prošlo. Svjedoci smo posvemašnje fragmentacije društva. Nesmiljena konkurencija na dereguliranim tržištima rastače socijalnu koheziju suvremenih društava. I dok se uvjerljive teorije zgodimice mijenjaju, sustavno zatiranje ljudskih prava, i ominozno izrabljivanje slabi(ji)h, ostaje isto. U uredima MMF-a gospoduju tupi dogmatizam, birokratska

²⁰ (lat.) Arogancija prije kazne, oholost prije pada.

²¹ Peter Sloterdijk, *Kritika ciničnog uma*, (preveo: Boris Hudoletnjak), Zagreb, Globus, 1992., str. 187.

²² Ivan Pavao II., *Sjećanje i identitet*, (preveo: Mladen Parlov), Split, Verbum, 2005., str. 52.

arogancija i izazovna ravnodušnost.²³ Njihovi sofisticirani strojevi za zgrtanje novca i očuvanje vlasti, prepuni pedigrirane zatvorenosti prema otužnoj realnosti suvremenog svijeta, zdušno provode monetarizaciju svih ljudskih odnosa. Istodobno, duhovni seizmografi različite provenijencije registriraju duboku krizu smisla ljudske egzistencije, osobito u ovim danima zastoja i razočaranja u politici kratke ekspozicije. Čovjek našeg doba, (samo)utamničen u radno-proizvodnoj dimenziji, sve teže pronalazi adekvatne odgovore (ili, što je kudikamo važnije, oštromna pitanja) na bujanje kompleksnosti na svim funkcionalnim poljima društvenoga života. U velikom strahu od tehnološko-civilizacijskog zaostajanja, i nova Europa užurbano amerikanizira svoju kulturu rada – a one osebujne poslovne i životne prakse, bliske narodu i usmjeravane mentalitetima, sveudilj se povlače i nestaju. Silovit uzlet informacijske i telekomunikacijske tehnologije uvećao je gustoću i važnost globalnih međuovisnosti do enormnih razmjera. Na razvalinama starih neprekidno niču novi kapitalizmi²⁴ – a nekad vrlo utjecajna predodžba zatvorenih prostora učas postaje fiktivna. Svi izumi, sve pobjede i katastrofe pogađaju cijeli svijet: nanotehnologija, biotehnologija, novi materijali, globalna ekološka kriza, mobilno siromaštvo, proliferacija ABC oružja za masovno uništavanje, klimatske promjene, AIDS, valutne krize, organizirani kriminal. Otužna je slika našeg zajedničkog života u ultraliberalnom simulakrumu: socijalna blizina unatoč geografskoj razdaljini, i socijalna razdaljina unatoč geografskoj blizini.

I dok planetarna tiranija financijskog kapitala razara posljednje enklave-topose humanističke nade, mi bančimo provincijalno glupo kao seljaci pred ovrhom. I dalje vodimo bolesni ognjičavi monolog s utvarama ozeble prošlosti. Riječju, nedostaje nam dublji uvid u širi kontekst društvene igre, koji nije s(r)amotno natjecateljski, nego i naglašeno suradnički (solidarnost, re/distributivna pravednost, zauzetost za opće dobro). Evidentan pad moralnih očekivanja, kod duhovno zapuštenih i loše obrazovanih građana, s razlogom nas plaši i zabrinjava. Vjerujemo, unatoč svemu, da je postizanje ožudene socijalne sigurnosti za svakog čovjeka i cijelog čovjeka jedini opravdani razlog za promicanje gospodarske učinkovitosti.

---

²³ O tome vidi: Joseph Stiglitz, *The Insider: What I learned from the world economic crisis*, New Republic, 4. lipnja 2000.

²⁴ "Kada nove tehnologije uđu u gospodarstva, kojima su ranije bile nedostupne, ili za koje nisu postojale tržišne institucije koje bi ih uspješno mogle koristiti, one će međusobno djelovati s domaćim kulturama i proizvesti tipove kapitalizma kakvih dotad nigdje nije bilo." John Gray, *Lažna zora. Iluzije globalnog kapitalizma*, (preveo: Zvonimir Baletić), Zagreb, Masmmedia, 2002., str. 76.

LOSS OF SOCIAL COHESION AS EXPENDITURE OF NEO-LIBERAL POLITICS

Summary

Those peaceful times, in which common people believed in sublime spirits and their good intentions, seem to have irretrievably passed. We live in the bad times of self-produced and (self) imposed limitations, in a new virtual space of (non) comprehension of political and social matters. The unsparing competition at deregulated markets has been eroding social cohesion of contemporary societies. But still, neo-liberal orthodoxy is by no means fatality. On the other hand, we believe that the regenerative profundity of integral (self) education and the inspiring strength of Christ's immaculate love for Father, man and the world, can suppress the evil emissions of nihilistic life experience and encourage the fruitful solidarity with all those who are in great misery.

Key words: neo-liberalism, deregulation, corruption, solidarity, integral education.